مهدی نصیری*، احمد اسمعیلی، بهروز مینایی، ناصر مزینی دانشکده مهندسی کامپیوتر، دانشگاه علم و صنعت ایران

> رسيد مقاله: سيزدهم تيرماه 1390 پذيرش مقاله: بيست و پنجم آبان ماه 1390

چکیده

استخراج قوانین انجمنی یا همان استخراج روابط ممکن مابین داده های یک پایگاه داده بزرگ، یکی از وظایف مهم و بسیار زمان بری در داده کاوی به شمار می آید. بدین منظور، الگوریتمهای متنوعی پیشنهاد شدهاند که از نظر سرعت اجرا و کیفیت جوابها با هم متفاوت می باشند. در این مقاله سعی شده است با استفاده از الگوریتم تکاملی PSO چند هدفه یک روش سریع و با کیفیتی مناسب جهت استخراج این قوانین ارایه شود. این الگوریتم پیشنهادی روی یک مجموعه داده از نوع تراکنشی و با اندازه چهل هزار رکورد آزمایش شده است که نتایج حاصل حاکی از کارآمدی این روش پیشنهادی است. کلمات کلیدی: قوانین انجمنی، داده کاوی، الگوریتم PSO. چند هدفه.

1 مقدمه

با رشد سریع در اندازه و تعداد پایگاه داده ها، کاوش دانش، قواعد یا اطلاعات سطح بالا از داده ها به منظور پشتیبانی از تصمیم گیری ها و پیش بینی رفتارهای آتی، ضروری به نظر می رسد. روشهای داده کاوی در جهت دستیابی به اهداف بالا به چندین گروه دسته بندی می شوند که عبار تند از: رده بندی، خوشه بندی، کاوش قواعد انجمنی، تحلیل الگوهای ترتیبی، پیش بینی، به تصویر کشیدن داده ها و غیره [2-1].

کاوش قوانین انجمنی یکی از وظایف مهم در داده کاوی، روند یافتن روابطی ما بین خصیصهها یا ما بین مقادیر آن ها در یک پایگاه داده بزرگ است که در جهت امر تصمیم گیری کمک ساز باشند. یافتن چنین روابطی داخل یک مجموعه وسیعی از داده ها به علت ماهیت نمایی آن کار ساده ای نیست.

^{*}عهده دار مكاتبات

آدرس الكترونيكي: Nasiri_m@iust.ac.ir

این روابط را می توان به صورت عبارات IF-IF نمایش داد. به شرط بررسی شده در قسمت IF، مقدم و به آنچه که در قسمت IF می تنجه گفته می شود که در این مقاله آن ها را به ترتیب با IF و IF نشان می دهیم.

بنابراین می توان یک رابطه را به صورت $A \to C$ نشان داد و یک چنین رابطهای که ما بین خصیصههای داخل رکوردهای یک پایگاه داده با پیروی از ملاکهای خاصی برقرار باشد قانون انجمنی گوییم.

نوع دیگری از قوانین، که قوانین رده بندی نامیده می شوند، را نیز می توان با ساختار مشابهی نمایش داد ولی کاملا با قوانین انجمنی متفاوت هستند. در چنین قوانینی، قسمت نتیجه تنها شامل مقادیری از یک خصیصه از پیش تعیین شده به نام رده است، حال آنکه چنین محدودیتی در مورد قوانین انجمنی برقرار نیست. یعنی هر خصیصه و هر تعداد خصیصهای می توان در هر دو قسمت قانون داشت. تنها محدودیتی که در مورد قوانین انجمنی باید برقرار باشد این است که دو طرف رابطه نباید دارای خصیصه مشتر کی باشد یعنی $A \cap C = \emptyset$.

الگوریتمهای مختلفی به منظور جستجوی این قوانین پیشنهاد شدهاند [5-3] . در بخش بعدی، مقدمه مختصری در رابطه با این الگوریتم ها ارئه می کنیم. همانطور که خواهیم دید، این الگوریتمها محدودیتهای مربوط به خود را دارند. در این مقاله سعی گردیده است با ارایه روشی بر مبنای یک الگوریتم تکاملی سریع و کارآمدی به نام PSO برخی از این محدودیتها مرتفع شوند.

در ادامه این مقاله ابتدا در بخش 2 کلیتی از روشهای موجود کاوش قوانین انجمنی ارایه می کنیم. در بخش 3 توضیحی در مورد الگوریتم تکاملی PSO می دهیم. در بخش 4 به جزئیات روش پیشنهادی خواهیم پرداخت. سپس تحلیل نتایج بدست آمده از اجرای این روش را در بخش 5 ارایه کرده و در نهایت در بخش 6 نتیجه گیری این مقاله ارایه خواهد شد.

2 الگوريتمهاي كاوش قوانين انجمني

الگوریتمهای موجود برای جستجوی قوانین انجمنی به طور کلی بر مبنای رویکرد پیشنهادی DIC میباشند [6،3]. به عنوان نمونه، ASS ، SETM ، Apriori ، و Oricer میباشند [6،3]. به عنوان نمونه، ASS ، SETM ، Apriori ، و SETM ، Apriori ، و الگوریتمها روی یک پایگاه داده باینری که الگوریتمهای متداول بر مبنای این رویکرد میباشند [9–6]. این الگوریتمها روی یک پایگاه داده باینری که پایگاه داده سبد خرید (market basket) نامیده می شود بکار می روند. به منظور آماده سازی پایگاه داده سبد خرید، هر رکورد از پایگاه داده اصلی به صورت یک رکورد باینری نشان داده می شود که در آن فیلدها، که آیتم نامیده می شوند، با استفاده از مقداری یکتا از هر پایگاه داده اصلی تعریف می شوند. برای یک پایگاه داده با تعداد بسیار زیادی از خصیصهها که هر کدام دارای مقادیر متمایزی می باشند، تعداد کل این آیتمها بسیار بزرگ می شود. در نتیجه ذخیره این پایگاه داده باینری مورد استفاده در الگوریتمهای قانون کاوی، یکی از محدودیتهای الگوریتمهای حاضر است.

این الگوریتمها در دو مرحله کار می کنند [3]. مرحله اول برای تولید مجموعه آیتمهای مکرر است که از تمامی مجموعه آیتمهای ممکن، با استفاده از سنجشی با نام تعداد پشتیبان (support count) و پارامتری به نام پشتیبان

کمینه (minimum support) که توسط کاربر تعیین می شود، به دست می آید. تعداد پشتیبان (SUP) یک مجموعه آیتم عبارت است از تعداد رکوردهایی از پایگاه داده که تمامی عناصر آن مجموعه باشد. اگر ارزش پشتیبان کمینه خیلی بالا باشد، تعداد مجموعه های آیتم مکرر تولید شده کمتر خواهد بود و در نتیجه منجر به تولید قوانین کمتری می شود. به طریق مشابه اگر این مقدار خیلی پایین باشد، تقریبا تمامی مجموعه آیتم های ممکن، مکرر شده و در نتیجه تعداد قوانین نهایی تولید شده زیاد خواهد گردید. حال انتخاب قوانین بهتر از میان آن ها مشکل دیگری خواهد بود.

بعد از یافتن مجموعه آیتمهای مکرر در مرحله اول، شروع به تولید قوانین با استفاده از یک پارامتر دیگری به نام اطمینان کمینه (minimum confidence) که توسط کاربر تعریف می شود می کنیم. ضریب اطمینان یا دقت پیش بینی یک قانون $A \Rightarrow C$ به صورت رابطه (1) تعریف می شود.

$$Confidence = \frac{SUP(A \cup C)}{SUP(A)} \tag{1}$$

محدودیت دیگر این الگوریتمها در نحوه ی کد کردن است که در آن ها نمادهای مجزایی برای هر مقدار ممکن خصیصه ها استفاده می شود. این شمای کد کردن ممکن است برای خصیصه های با مقادیر اسمی مفید باشد، ولی برای خصیصه های عددی مناسب نیست. زیرا می توانند مقادیر مختلفی داخل هر رکورد بگیرند. غیر از این محدودیتها، مشکل دیگری که این الگوریتمها دارند این است که در تولید قوانین، ترتیب آیتمها نقش مهمی در آن ها بازی می کند[3]. حال آنکه روش پیشنهادی در این مقاله دارای این محدودیت نیست.

در روشی که در این مقاله معرفی می شود، سعی می کنیم تا قوانین انجمنی را بر اساس درجه اطمینان، پشتیبان آن ها با استفاده از الگوریتم بهینه سازی جمعی ذرات (PSO) و با یک کدینگ بسیار ساده و سریع استخراج کنیم به گونهای که قوانین تولید شده دارای طول مناسبی نیز باشند. به همین منظور در بخش بعدی، مقدمهای کوتاه از الگوریتم PSO ارایه می کنیم.

3 الكوريتم بهينهسازي جمعي ذرات (PSO)

الگوریتم PSO که توسط Kennedy و Eberhart پیشنهاد شده است[10]، یک تکنیک بهینه سازی تصادفی بر مبنای جمعیت میباشد که از رفتارهای اجتماعی دسته پرندگان و ماهیها الهام می گیرد. در الگوریتم PSO ابتدا سیستم با یک جمعیتی از جوابهای تصادفی مقدار دهی اولیه می شود و سپس با به روز رسانی نسلها جواب بهینه جستجو می شود. بر خلاف روش مشابه، الگوریتم ژنتیک، این الگوریتم هیچ عملگر تکاملی مانند ادغام و جهش ندارد و از سرعت همگرایی بالاتری نسبت به آن برخوردار است. در PSO جوابهای بالقوه که ذره نامیده می شوند، در کل فضای مسئله با دنبال کردن بهینه ترین ذره کنونی به حرکت در می آیند. اگر یکی از ذرات مسیر خوبی را بیابد, سایر ذرات به دنبال آن ذره حرکت می کنند، هرچند که از آن خیلی دور باشند. رفتار جمعی با استفاده از ذرات داخل فضای چندبعدی که دارای دو مشخصهی مکان و سرعت هستند مدل می شود.

این ذرات در کل این فضا حرکت می کنند و بهترین مکانی را که تاکنون ملاقات کرده اند را به خاطر می سپارند. T ها این موقعیتهای خوب را به اطلاع یکدیگر رسانده و موقعیت و سرعت حرکت خود را براساس این موقعیتهای خوب تنظیم می کنند. اگر بخواهیم این روند را به صورت دقیق تر بیان کنیم، مراحل زیر را خواهیم داشت: جمعیت ذرات در ابتدا با جمعیتی تصادفی از جوابها مقداردهی اولیه می شوند. این جمعیت اولیه به صورت تکراری در کل فضای جستجو D- بعدی حرکت می کنند و به دنبال جوابهای جدید می گردند. برای هر ذره تابع برازندگی T به منظور اندازه گیری کیفیت جواب محاسبه می شود تا بهترین ذره مشخص گردد. هر دره دارای یک مکان و یک سرعت است که به تر تیب توسط بردارهای مکان T اندیس ذره می باشد) و سرعت T نشان داده می شوند. هر ذره بهترین مکان خود تا لحظه کنونی را در بردار T اندیس ذره می باشد. و مقدار T امین بعد خود را در T قرار دارد. در طول زمان تکرار T بروزرسانی سرعت از سرعت قبلی به می شود که مقدار T امین بعد T آن در بردار دارد. در طول زمان تکرار T بروزرسانی سرعت از سرعت قبلی به مقدار جدید توسط رابطهی (2) و مقدار جدید برای مکان از رابطهی (3) محاسبه می شوند.

(2)

$$v_{ij}(t+1) = wv_{ij}(t) + c_1 r_1(p_{ij}(t) - x_{ij}(t)) + c_2 r_2(p_{gj}(t) - x_{ij}(t))$$

$$x_{ij}(t+1) = x_{ij}(t) + v_{ij}(t+1)$$
(3)

که در آن w ضریب اینرسی نامیده می شود. r_1 و r_2 اعداد تصادفی هستند که برای حفظ چگالی جمعیت بوده و به صورت یکنواخت در بازه ی [1-2] توزیع شده اند. r_2 و r_2 ثابت هایی مثبت می با شند که به تر تیب ضرایب اجزای خود تشخیصی و اجتماعی نامیده می شوند. شبه کد زیر مراحل فوق را به صورت خلاصه نشان می دهد:

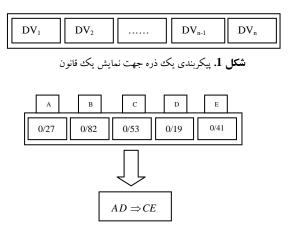
```
Initialize(); for t = 1 to the limit of iterations for i = 1:N
Fitness_i^{(t)} = \text{EvaluationFitness } (X_i^{(t)});
\text{UpdateVelocity } (V_i^{(t+1)}) \text{ according to formula (2)};
\text{LimitVelocity } (V_i^{(t+1)});
\text{UpdatePosition } (X_i^{(t+1)}) \text{ according to formula(3)};
\text{if needed, update } P_i \text{ and } P_g;
\text{End}
\text{Terminate if } P_g \text{ meets problem requirements};
\text{End}
```

4 روش پیشنهادی

4-1 يىكرىندى ىك ذرە

در این مقاله ما سعی می کنیم قوانین انجمنی را با استفاده از الگوریتم PSO بیابیم. بدین منظور اولین کاری که باید انجام گیرد نمایش دادن یا به عبارت بهتر کد کردن قوانین انجمنی داخل یک ذره است. در کدینگ به کار رفته در این مقاله، هر ذره شامل متغییرهای تصمیمی (DV) است که نماینده آیتمها می باشند. به این ترتیب

که آیتم iام در مکان iام ذره قرار دارد. حال متغییر تصمیم iام در این ذره مشخص خواهد کرد که آیا خصیصه iام جزء خصیصه های قانون نمایش داده شده توسط این ذره است یا خیر و اینکه این خصیصه جزء خصیصه مقدم قانون است یا جزء نتیجه قانون. به این صورت که، اگر این متغییر مقداری در بازه ی بخش مقدم قانون است یا جزء نتیجه قانون. به این صورت که، اگر این متغییر مقداری در بازه در $0.00 \le DV_i \le 0.33$ بازه $0.00 \le DV_i \le 0.03$ بازه ماین متغییر $0.00 \le DV_i \le 0.06$ بازه ماین $0.00 \le DV_i \le 0.06$ بازه ماین $0.00 \le DV_i \le 0.06$ باشد، آن متغییر در آن قانون ظاهر نخواهد شد. در نتیجه تمامی متغیرهای تصمیمی که در بازه مایین 0.00 و باشد، آن متغییر در آن قانون طاهر نخواهد شد. در نتیجه تمامی متغیرهای دارای مقداری بین 0.00 و 0.00 مقدار بگیرند قسمت مقدم قانون را خواهند ساخت در حالی که متغییرهای دارای مقداری بین و شکل 0.00 قسمت نتیجه را می سازند. در شکل 0.00 بیک قانون را نشان می دهد.

شكل 2. مثالي از نحوه تبديل يك ذره به يك قانون

همان طور که مشاهده می شود، در این روش نمایش طول ذره برابر خواهد بود با تعداد خصیصههای موجود در یایگاه داده.

4-2 طراحي تابع برازندگي

هدایت گر ذرات داخل جمعیت به سمت یک جواب بهینه با استفاده از تابع برازنگی می باشد. در اینجا به طور معمول فرض می شود که ذره با بزرگترین مقدار برازندگی، بهترین ذره می باشد. در روش پیشنهادی اگر فرض کنیم C به ترتیب مجموعه خصیصه های شرکت کننده در قسمت مقدم و نتیجه قانون باشند که با استفاده از دیکد کردن ذره متناظر، طبق روش بخش قبل به دست آمده اند تابع برازندگی را به صورت زیر تعریف می کنیم:

$$Fitness = \alpha_1 \times \frac{Num(AUC)}{DS} + \alpha_2 \times \frac{Num(AUC)}{Num(A)}$$

$$-\alpha_3 \times NA$$
(4)

که در این رابطه $\operatorname{Num}(X)$ تابعی است که تعداد رکوردهای شامل تمامی خصیصههای مجموعه X را بر

می گرداند، DS اندازه مجموعه داده است، NA تعداد خصیصه های شرکت کننده در قانون تولید شده بوده و ضرایب α به منظور کنترل تاثیر هریک از پارامترهای داخل تابع برازندگی میباشند و بنابر نیاز کاربر می توانند به دلخواه تنظیم شوند.

همانگونه که دیده می شود، قسمتهای اول و دوم این تابع به ترتیب مربوط است به محاسبه ی مقدار پشتیبان و درجه اطمینان قانون تولید شده. در نظر گیری این دو مولفه با هم در محاسبه برازندگی قانون تولید شده ضروری به نظر می رسد زیرا درجه اطمینان و یا پشتیبان به تنهایی نمی توانند معیاری برای قضاوت روی کیفیت قانون تولید شده باشند. بدیهی است قانونی از درجه کیفیت بالایی برخوردار است که این دو فاکتور باهم در آن از مقدار بالایی برخوردار باشند. از سویی دیگر می دانیم که در قوانین با طول زیاد احتمال وجود خصیصههای زائد که باعث کاهش کیفیت جواب تولید شده می شوند زیاد است. در نتیجه در قسمت سوم سعی می کنیم قوانین با طول نسبتا کوتاه و در نتیجه با قابلیت خوانایی، در ک و کیفیت بالاتر که در داده کاوی از اهمیت ویژهای برخوردار است، تولید نماییم.

5 نتایج شبیه سازی

ما روش پیشنهادی خود را روی چند مجموعه داده پیاده سازی و آزمایش کردیم که نتایج حاصل از آن ها بسیار راضی کننده بود. در این مقاله برای نمونه نتیجه کار روی یک مجموعه داده با 40000 رکورد از نوع تراکنشی که دارای 29 خصیصه میباشد، نشان میدهیم. در پیاده سازی روش پیشنهادی، پارامترهای الگوریتم PSO را به صورت جدول (1) می گیریم.

جدول 1. پارامترهای الگوریتم PSO

پارامترها	اندازه جمعيت	تعداد تكرارها	نرخهای یادگیری c2,c1	تابع اینرسی	V_{max}
مقادير	25	500	2	0/9-0/4	0/5

0/05 و 0/8 مربوط به تابع برازندگی در این آزمایش نیز به ترتیب مقادیر 0/8 و 0/8 و 0/8 فرای فرای بازگذاری در حافظه، ما در هر مرحله نمونهای با اندازه مشخص را به صورت تصادفی انتخاب کرده و الگوریتم پیشنهاد شده در این مقاله را روی آن اجرا می کنیم. در هر اجرا ما شرط خاتمه را بر اساس بیشینه مقدار تعداد قوانین انجمنی تولید شده کلی در حین اجرا می گیریم. از میان قوانین تولید شده، قوانین تکراری و قوانین با درجه اطمینان زیر 0/8 و پشتیبان زیر 0/8 را حذف کرده و باقی ماندهها را به عنوان قوانین نهایی معرفی می کنیم. نتایج حاصل در جدول (2) آمده است. در دو ستون آخر این جدول علاوه بر پارامترها و نتایج گفته شده، میانگین درجه اطمینان و مقدار پشتیبان قوانین نهایی داخل هر زیر گروه را نیز آورده ایم.

از روی مجموعه قوانین تولید شده برای نمونه های مختلف و با بیشینه قوانین مختلف، می توان مشاهده کرد که بعد از حداکثر 200 قانون بدون محدودیت تولید شده، الگوریتم قوانین چندان زیادی تولید نمی کند. به عبارت دیگر

بعد از این تعداد الگوریتم تقریبا همگرا می شود. به عنوان مثال در مورد نمونه سوم تنها 1 قانون بیشتر با قیمت سنگین 100 بار اجرای اضافی تولید می شود. قابل ذکر است که به علت نرمال شدن داده های این مجموعه داده و وجود مقادیر زیاد صفر در آن، مقدار پشتیبان نسبتا پایینی بدست آمده است زیرا همانگونه که می دانیم این مولفه شدیدا وابسته به نوع مجموعه داده ها می باشد. در حالی که روی یکسری داده های دست ساز این الگوریتم قوانینی با تقریبا حداکثر مقدار پشتیبان ممکن تولید کرده است که نشانگر کارایی بسیار بالای آن در استخراج این نوع قوانین می باشد.

جدول 2. نتایج حاصل از آزمایش

اندازه نمونه	حداكثر تعداد قوانين	تعداد قوانین تولید شده	ميانگين درجه اطمينان	ميانگين مقدار پشتيبان	میانگین طول قوانین
	100	39	%91	%23	14/2
1000	200	48	%93	%23	13/6
	300	51	%97	%26	11/7
	100	41	%94	%22	15/1
1000	200	52	%94	%24	15/5
	300	54	%96	%25	14/6
	100	46	%94	%22	12/9
1000	200	67	%95	%25	13/3
	300	68	%98	%27	11/8
	100	61	%96	%30	12/3
2000	200	72	%97	7.33	11/8
	300	74	%99	%35	10/1
	100	65	%96	%29	12/8
2000	200	71	%99	7.34	11/9
	300	71	%99	%36	11

6 نتیجه گیری

کشف قوانین انجمنی در یک مجموعه داده بزرگ یک عمل زمان بر و در عین حال بسیار مهم با کاربردهای متنوع و وسیع است. ما در این مقاله سعی کردیم از ویژگیهای الگوریتمهای تکاملی به خصوص سرعت همگرایی بالای الگوریتم PSO برای کاوش قوانین انجمنی استفاده کنیم و راهکاری را بر این اساس پیشنهاد دادیم. الگوریتم پیشنهادی را روی چند مجموعه داده آزمایش کردیم که نتایج حاصل حاکی از موفقیت خوب روش پیشنهادی در عمل بود. ما در این مقاله از درجه اطمینان، مقدار پشتیبان و طول قانون تولید شده به عنوان برازندگی الگوریتم PSO استفاده کردیم، حال آنکه استفاده از پارامترهای دیگر مانند درجه جالبی و استفاده از الگوریتم PSO از نوع پارتو می تواند بهتر عمل کرده و قوانین قوی تری تولید نماید. از سوی دیگر ما در قسمت آزمایش از نمونههای به تصادف انتخاب شده از مجموعه داده اصلی استفاده کردیم ولی از آنجایی که استفاده از

نمونه خوب صحت قوانین تولید شده را افزایش میدهد، می توان از روشهایی مانند خوشه بندی جهت انتخاب نمونه استفاده کرد. ما این ایده ها را به عنوان موضوعی برای کارهای آتی در این زمینه پیشنهاد می کنیم.

منابع

- [1] Pang-Ning, Tan,. Steinbach, Michael., Vipin Kumar,. (2005). *Introduction to Data Mining*. Addison Wesley,
- [2] Adamo, J.M., (2001). Data Mining for Association Rules and Sequential Patterns, Springer-Verlag, New York.
- [3] Agrawal, R., Srikant, R., Fast algorithms for mining association rules, in: Proceedings of the 20th International Conference on Very Large Databases, Santiago, Chile, 1994.
- [4] Ayad, A. M., (2000). A new algorithm for incremental mining of constrained association rules. Master Thesis, Department of Computer Sciences and Automatic Control, Alexandria University.
- [5] Hipp. J., et al., (2000). Algorithms for association rule mining-a general survey and comparison, *SIGKDD Explorations* 2.
- [6] Agrawal, R. T., Imielinski, Swami, A., (1993). Mining association rules between sets of items in large databases," *Proc. of ACM SIGMOD Conf. on Management of Data*, pp.207–216.
- [7] Freitas, A. A., (2001). Understanding the crucial role of attribute interaction in data mining, *Artificial Intelligence Review 16* pp.177–199.
- [8] Lin D. I., Kedem, Z.M., (1998). Pincer-search: an efficient algorithm for discovering the maximal frequent set, *Proc. of 6th European Conf. on Extending Database Technology*.
- [9] Brin, S., et al., (1997). Dynamic itemset counting and implication rules for market basket data, *Proc. of ACM SIGMOD International Conf. on Management of Data*. Tucson, AZ.
- [10] Kennedy, J., Eberhart, R.C., (1995). Particle Swarm Optimization, *Proc. of IEEE In Int. Conf. on Neural Networks*, pp. 1942-1948, Piscataway, NJ,.